

הגירוש – עלות כלכלית

נחום טביומי*

■ הקדמה

ע ל פי מדיניות ממשלת ישראל כללה "התנתקות" עקירה של כ-10,000 תושבים ברצועת עזה ובצפון השומרון וגירושם מבתיהם, שבהם ישבו במשך 38 שנים. המדיניות נקבעה על ידי איש אחד – ראש הממשלה. למדיניות זו לא קדמו הכנה ותכנון כנדרש במדינה דמוקרטית, כדי שכל המעוניינים ישתתפו בתהליך קבלת ההחלטות.

מכאן הקושי בבדיקת העלות הכלכלית של מדיניות זו. גם הערכת העלות לעומת התועלת הנובעת ממנה, כמתחייב בכל פעולה שלטונית, קשה שבעתיים, כתוצאה משיטת קבלת ההחלטות בעניין "ההתנתקות".

היעדר מידע על המדיניות אינו מוגבל לתחום הכלכלי בלבד. עדות מתחום הביטחון סיפק הרמטכ"ל לשעבר משה (בוגי) יעלון ביום 28.6.05 בשיבת הוועדה לביקורת המדינה של הכנסת.¹

גם האלוף במיל' גיורא איילנד, בראיון פרישה מתפקידו כראש המועצה לביטחון לאומי, אמר להארץ כי "ניתן גם ללמוד על הדרך שבה התקבלו בישראל החלטות אסטרטגיות בשנים האחרונות – ללא כל דיון שיטתי ומסודר".²

היעדר עבודת מטה במשרדי הממשלה אינו חדש. מבקר המדינה היוצא, אליעזר גולדברג, הצביע, בדו"ח הביקורת האחרון שלו, על ליקויים חמורים בעבודת המטה במשרד ראש הממשלה, כגון היעדר שיטות עבודה וכלים לתיאום בין-משרדי, מחסור במידע לקראת קבלת החלטות והיעדר הליך שיטתי בתוכניות עבודה ובהצגת חלופות בפני הממשלה.

ההחלטה לא נתקבלה בממשלה ב-30.8.04, אלא אחרי פיטורי שרים המתנגדים לה, כדי ליצור רוב מתמטי בעדה. במשרד המשפטים הוקמה ועדה אשר הכינה את הטייטה לחוק המכונה "פינוי פיצוי". החוק דן רק בהיבטים הכלכליים של הפיצויים שיינתנו לעקורים עבור רכושם האישי והנזקים האישיים שייגרמו להם ובפיצויים עבור מפעלים כלכליים אשר היו באותם ישובים. בחוק אין פיצוי על נזקים שנגרמו מן ההיבט הקהילתי של העקירה.

מחוק זה נגזרות ההוצאות/עלויות הקשורות לפיצוי התושבים על הנזקים הנגרמים להם, על ידי הזרוע המבצעת – מנהלת סלי"ע – שמונתה על ידי הממשלה לצורך זה. עלות זו תוקצבה על ידי יצירת גירעון בתקציב השנתי הנוכחי של הממשלה ובתקציב של השנים הבאות. הגירעון כולל גם הוצאות אחרות כגון ביטחון והוצאות הכנה לכוחות הגירוש.

ההערכות (אם לא צוין אחרת) מבוססות על התחשיבים של אגף התקציבים באוצר. הן נמסרו בצורה ישירה ועודכנו מעת לעת בפרסומים בתקשורת ועל ידי שרי הממשלה.

בכמה זה מסתכם? כדי להשיב על השאלה בהיעדר ניירות עבודה, יש צורך לאסוף מידע מפרסומים שונים. מידע זה אינו עקבי ואין לו מכנה משותף, אך הוא עדיף על היעדר מידע.

חוק "פינוי פיצוי" קובע כלל מנחה למידת כיסוי הנזק ולפיו חייב הפיצוי להיות ראוי והוגן, אולם החוק רחוק מיישום הנחיה זאת. חלק מהנזקים אינם מתבטאים בחוק

* הכלכלן נחום טביומי חקר את התעשייה הישראלית במסגרת מכונים שונים באוניברסיטת תל-אביב ובמכון ון ליר ופרסם מחקרים בנושאי התיישבות. בשנים האחרונות פרסם את כתב העת מבט חופשי.

¹ לדברי יעלון "תוכנית ההתנתקות החלה מבחינתי בפגישה אישית עם ראש הממשלה בקיץ 2003, לפני כנס הרצליה, כשעל הפרק עלה הרעיון לפרק יישוב או שניים ברצועת עזה." לפי עדותו של הרמטכ"ל ההתייעצות הראשונה בנושא, שהיה שותף לה במשרד ראש הממשלה, היתה ב-17.2.04, כלומר, רק לאחר שהושגה הסכמה עם האמריקאים ועם המצרים.

² כך עולה מדברי הסיכום של איילנד שפורסמו בעיתון הארץ ע"י ארי שביט ביום ראשון, 4 ביוני 2006.

התקציבים באוצר. הן נמסרו בצורה ישירה ועודכנו בפרסומים בתקשורת ועל ידי שרי הממשלה מעת לעת.

■ א. פיצויים אזרחיים

ב כל מדינה מתוקנת, כשממשלה מחליטה לעקור תושבים ממקומם (לטובת הכלל, לצורך בניית כביש וכו') היא מפצה אותם עבור השטח שהופקע והנזקים הנגרמים להם. בדרך כלל הפיצוי הוא נדיב. נלקח בחשבון נזק שאינו בנכסים בלבד, נזק בלתי מוחשי. בהתאם לחוקים הקיימים במדינת ישראל, לו היתה הפעולה נעשית באזור המרכז, תשלום הפיצוי אשר המדינה היתה צריכה לשלם למפונים היה מתקרב ל-300% מערך הנכסים. הניסיון מן הגירוש מסיני מלמד כי המפונים פוצו ב-470% מערך הנכסים.

לעומתם, מגורשי עזה וצפון השומרון יפוצו בסכומים נמוכים ביותר, הנאמדים ב-60% מערך הנכסים שנהרסו על ידי השלטונות. כלומר, הפיצוי עבור הנכס אינו מלא ואין פיצוי נוסף על נזקים אחרים. בדיקות הפיצויים של מפוני סיני הצביעו על נזקים בלתי מוחשיים רבים כגון גירושים בקרב משפחות המפונים, חוסר הסתגלות למצבם החדש, אובדן דרך ומוטיבציה. הסכומים הגבוהים כביכול שקיבלו לא פיצו אותם על נזקים נפשיים ועל חוסר יכולתם לחזור לחיים נורמליים.

מסגרת הפיצויים למגורשי עזה וצפון השומרון נקבעה על ידי חוק מיוחד המכונה "פינוי פיצוי" או בשמו הרשמי: "חוק יישום תוכנית ההתנתקות תשס"ה 2005". החוק קבע שיש לפצות את המתיישבים בצורה הוגנת וראויה.³ ערכו של פיצוי הוגן וראוי לדעתו של יהונתן בשיא (ראש מנהלת סל"ע) הוא זה המאפשר למתיישב להמשיך את חייו באותם תנאים באותו אזור ייחוס,⁴ במקרה דנן – דרום אשקלון.

1. פיצויים עבור נכסים; עצם הקביעה של דרום אשקלון כ"אזור ייחוס" מהווה מגבלה שאינה מאפשרת למתיישב להמשיך את חייו באותם תנאים שבהם חי במשך 38 שנים. הבסיס לחישוב ערך הדירה נקבע לפי שווי-קרקע בסך 50,000 דולר לדונם. מחירי הדיור בדרום אשקלון זולים יותר מאשר בצפון אשקלון ולפיכך נמצא כי ערכם של הפיצויים המחושבים לפי אזור זה נמוכים יותר מאשר באזור צפון העיר. גם אם ירצה המגורש לרכוש דירה בדרום בעזרת הפיצויים שיקבל, לא ימצאו די דירות פנויות לכל המתיישבים בדרום אשקלון. הביקוש הגובר לדירות באזור הייחוס יעלה את מחירן של הדירות הקיימות. במחיר החדש שיקבע השוק לא יספיקו הפיצויים המוקצבים לרכישת דירה, בין בדרום אשקלון

זה ולכן לא ישולמו לניזוק. חלק מההוצאות, כגון הוצאות דיור זמני עד לפתרון הקבע, לא נלקחו בחשבון וכן לא נלקח בחשבון הבזבוז הנגרם כתוצאה מדרך ההתנהלות של פעולת השלטון ומהיעדר תכנון המערכת השלטונית – הרשות המבצעת. כל אלה מייקרים את העלות בפועל. בהקשר זה ראוי לציין כי חלק מאותו בזבוז הוא תוצאה מהעובדה שהחלטות הממשלה דרשו ביצוע בפרק זמן קצר ביותר שאינו מאפשר להגיע לפתרונות טובים יותר. העלות בפועל היתה גבוהה יותר מההערכה הראשונית. חלק מההוצאות נעשות מחשבון פתוח (ללא הגבלה) כך שעם סיום התהליך יתברר כי ההוצאה הסופית תגדל בהרבה, מעל לכפליים, מן ההערכה הראשונית. נושא זה הוא לב המאמר והוא יפורט בהמשך.

■ התחשיב

ב יתן לחשב את הסכומים של מרכיבי עלות הגירוש לפי ייעודם של הכספים המתוקצבים. הרשימה שלפנינו היא רשימת המרכיבים כפי שהייתה אמורה להיות בדו"ח מקורות ושימושים בממשלה. דו"ח כזה קיים בכל מערכת ארגונית המנהלת מאזנים. סביר להניח כי כלי זה נמצא בשימוש גם במשרד האוצר והוא משתנה מדי שנה ושנה ביחד עם תקציב המדינה. מפורטים בו חלק מן השימושים;

א. **פיצויים אזרחיים** – הכספים שמקבלים האזרחים ישירות מהממשלה והם כוללים;

(1) פיצוי עבור נכסים

(2) פיצוי אישי

(3) פיצוי כלכלי

(4) פיצוי על נזקים בלתי מוחשיים.

ב. **הוצאות אזרחיות של הכלל;**

(1) אימון כוח אזרחי מפנה (צה"ל משטרה, שבי"ס, מג"ב, חברות כוח-אדם)

(2) פעולות ממשלתיות ומנהלת סל"ע

(3) הוצאות העקירה ופינוי מיטלטלין

(4) הוצאות למגורים זמניים, כגון מחנות פינוי, בתי מלון ודמי שכירות למגורים זמניים

(5) פתרונות קבע והסכמים קהילתיים.

ג. **הוצאות אזרחיות ביטחוניות;** הקמת מעברים חדשים בין עזה לנגב.

ד. **הוצאות ביטחון;**

(1) אימון הצבא למשימה

(2) העברת מחנות צבא קיימים ברצועה לאזור החדש

(3) רכישת ציוד חדש לשמירה על הביטחון באזור.

להלן הערכת העלות לכל אחד מהמרכיבים. הערכות אלה (אם לא צוין אחרת) מבוססות על התחשיבים של אגף

³ דברי הסבר לחוק של עו"ד אלבק, ממכני החוק בפני ועדת הכספים של הכנסת.

⁴ שם.

הקשורים לאותם עסקים – ובעקיפין לכל המשק. לרובם העקירה היא מכת מוות, הגוררת בעקבותיה הפסדים שאין מקור למימונם. גם פיצוי מלא על נכסיהם לא יכסה את ההפסדים. המחוקק ער לכך ולכן הציע פיצויים לפי מחיר העסק של קונה ומוכר מרצון. לקביעת המחיר לפי החוק עומדים שני מסלולים שונים לבחירה בפני המפוצה: מסלול נכסי ומסלול כלכלי.⁶ האם אחד המסלולים האלה אכן מפצה בצורה הוגנת וראויה על הנזק בפועל?

במסלול הנכסי חושב הפיצוי לפי מחיר חשבונאי של הנכס, המבוסס על הרישום בספרי החשבונות וכפי שנרשם על בסיס מחיר רכישת הנכס, בניכוי פחת חשבונאי, ההולך וגדל מדי שנה בשנה כל עוד העסק קיים. כלומר, הכל מבוסס על העבר ללא התייחסות לערך הכלכלי העתידי. העתיד לא רק נגדע אלא נעלם.

המסלול השני, הכלכלי או הפיננסי, לפי לשון החוק, לוקח בחשבון רווחים עתידיים, כפי שהם מתבטאים במחיר של קונה מרצון ומוכר מרצון.⁷ השיטה המוצעת בחוק מגדילה את ערך הנכס לפי מכפיל כלשהו, המחושב על ידי ועדה מיוחדת. סביר להניח, כי כל חישוב של מכפיל המתבסס על ממוצע ארצי יעוות את המציאות הכלכלית. לזכותם של מנסחי החוק ייאמר כי הם ראו שיש צורך בפיצוי על הפסד רווחים עתידיים.

בשנים הבאות יקבל כל בעל עסק תוספת פיצוי עבור הפסד רווחים העתידיים. הכל לפי הענף והצפיפות לרווחים בענף. כלומר לכל ענף יחושב מכפיל משלו. לפי הצגת החוק גודל המכפיל הוא בשיעור של 20%-30 אחוזים. לפי חישובו של פרופ' עזרא סדן, גם אם נגדיל את המכפיל בכמה מונים מהבסיס לא יהיה בזה פיצוי הוגן. לדבריו,

התוצאה של הבדיקה הזאת היא שאם המכפיל יהיה בסביבות 6 – 60%-70 מהם [המפעלים] לא יעמדו בהתחייבויות. כלומר, בשפה עממית, הם יפשוטו את הרגל ואז יצטרכו לדון עם הבנקים ולא אתם. אם המכפיל יהיה מעל 14 או 15 – האחוז הזה ירד ל-5%. עדיין לא יוצאים כולם מפוצים.⁸

לפי הדוגמאות שהוצגו בוועדת הכספים של הכנסת לעולם לא ישקף המכפיל את המחיר הריאלי ואת המציאות בשוק. בקביעה שרירותית של מכפיל יש תמיד סכנה, כי תגבר הנטייה של הפקידים להתאימו לתקציב הנמצא, יותר מאשר לגובה הפיצוי ההוגן והראוי.

יש לציין כי אחד הנושאים המורכבים ביותר בכלכלה

ובין בצפונה. כלומר, קיים פער עצום בין הנחיות החוק לבין תוצאותיו. אמנם, עד היום אין הערכה לגבי שווי הבתים באותם אזורים התיישבות, אך היות והחוק קובע מעצורים⁵ המקטינים את התשלומים בפועל, לעולם לא יקבל העקור את שווי המלא של הנכס. לדוגמה, הפיצוי לא ישולם בעבור כל שוויו של הנכס אלא רק בעבור חלק ממנו. לא ישולם מלוא ערכם של הציוד והאביזרים בדירה אלא רק חלק ממנו, לפי חישוב המשרד. הפיצוי לא ישולם לפי ערך שוק אלא רק לפי נקודת ייחוס (כאמור, בדרום אשקלון). לא ישולם פיצוי עבור מבנה שלא אושר על ידי הרשויות למרות שהיה קיים בפועל במשך תקופה ארוכה. במקרה דנן מוגבל גובה הפיצוי האזרחי בפועל והוא יגיע, לפי האומדן, ל-60% מערכו הממשי של הנכס, בגלל אותן מגבלות שנוסחו בחוק. לפיכך יותר מאשר קובע החוק את המגיע למפונה עבור הנזק הנגרם לו, הוא קובע את הסכום **שלא ישולם** למתיישב.

כאמור, לא ישולם פיצוי עבור מבנים ציבוריים כגון בתי כנסת, מתניסים, מוסדות חינוך וכיו או מפעלים עסקיים. יש לציין כי היו ביניהם מבנים מפוארים אשר הושקעו בהם אהבה רבה וכספים רבים ולפי החוק אינם זכאים לפיצויים מאחר שהם שייכים לקהילה ולא לפרט. הממשלה תחסוך מתקציבה כסף רב. לפי הערכות קיימות ישלם האוצר 1,280,000 ש"ח לכל המשפחות כפיצוי בעד הנכסים שנהרסו.

2. פיצויים אישיים; בעקבות העקירה לא יוכל המגורש להמשיך בעבודתו הקודמת. לכן מפצה אותו החוק על אובדן שכרו. במקרה של פיטורים מקבל עובד פיצויים בשיעור של יותר מ-200 משכרו. לדוגמה, מהנדסים שפוטרו מהתעשייה האווירית קיבלו 270%. חוק הפיצויים הקיים בישראל קובע מפורשות כמה פיצויי פיטורים יש לשלם ומהן הסנקציות נגד מעסיק שאינו משלם ו/או אינו משלם בזמן. לפי חוק "פינוי פיצוי" תשלום זה הוא חלקי בלבד וכולל רק חלק מהתושבים אשר נגרם להם נזק בשל אובדן מקומות עבודתם ומקורות פרנסתם. העובדים הערבים אינם זכאים לשום פיצוי למרות שאיבדו את פרנסתם מכיוון שהם נשארים במקומם. לפי חוק פיצוי ולפי חוק הפיטורין, חשופים המעבידים לתביעות פיצויים מצד עובדיהם – הערבים והיהודים – וחוק "פינוי פיצוי" אינו משפה אותם.

המעטים שיזכו לפיצוי, לא יקבלו יותר מ-200% כמקובל ואף לא 100%, אלא רק חלק קטן ממנו. ההערכה היא כי העלות התקציבית לפיצויים לעובדים תסתכם ב-130,000 ש"ח בלבד.

3. פיצוי כלכלי; עקירתם של המפעלים הכלכליים שפעלו בשטח המפונה גורמת נזק למתיישבים עצמם ולכל

⁶ במקורו החוק הגביל את המפוצה לבחור באחד מהם, מבלי שיוכל לשקול לעבור לשני. עולה זו תוקנה על ידי בג"צ, כתוצאה מהעתיקה של פורום המשפטנים.

⁷ וזו כוונת המחוקק.

⁸ פרוטוקול ועדת הכספים של הכנסת מישיבתה ביום 4.1.05, עמ' 44.

⁵ מעצורים הם ההנחיות לקביעת גובה הפיצוי, הבאים להקטין את הפיצוי הראוי וההוגן.

הוא קביעת המחיר. כיצד הוא נקבע? אבי הכלכלה המודרנית, אדם סמית, תרם תרומה חשובה בנושא זה. הוא תיאר את המנגנון של "היד הנעלמה"; ההיצע והביקוש פועלים בו-זמנית ונפגשים בנקודה אחת, הקובעת את הכמות שתימכר ואת מחיר המכירה. אנו מכנים היום את התהליך ככוחות השוק החופשי. כאשר המוכר פועל בצורה חופשית, יש להניח שהוא משקלל את כל הנתונים הדרושים כדי שיהיה כדאי לו למכור במחיר שנקבע. מצד שני, גם הקונה, הפועל בצורה חופשית, משקלל את כל הנתונים כגון רווחיות עתידית, כדאיות ההשקעה, תשואה פנימית, ערך נוכחי, מצב שוק, חלופות עסקיות וכו'. בקיצור, במפגש בין קונה ומוכר מוצר, שניהם קובעים, באמצעות מו"מ חופשי, מחיר המביא בחשבון את כל המרכיבים ומשקללים אותם לנתון אחד. מחיר הקניה והמכירה הוא המחיר הכלכלי הנכון באותה נקודת זמן. לכן נהוג לחשוב שמחיר זה מבטא את המחיר האמיתי של הנכס. מחיר זה מכונה "מחיר של קונה ומוכר מוצר".

אולם בקביעת מחיר הנכס שנעקר וניזוק אין מוכר ואין קונה. בעל הנכס, המכונה "מוכר", כביכול, אינו רוצה למכור אותו. הוא רוצה להמשיך להפעיל את העסק במקום ולהמשיך להתגורר בביתו עוד שנים רבות. החוק כופה עליו, כצעד שלטוני, את העקירה מעיסוקו ואת הגירוש מביתו. הוא רוצה להמשיך לקיים עסק שנבנה באהבה וטופח על ידי שלושה דורות למען הדורות הבאים. עקירתו וחיסולו אינם "פעולה מוצר" ואין זה משנה איך מכנים אותה. השלטון כופה על בעל העסק "למכור" בעיתוי לא מתאים ובמחיר לא אמיתי.

גם הקונה אינו רוצה לקנות אותו כנכס פעיל, אלא להרסו במינימום עלות. אילו היה רצון משותף לקניה ומכירה לא היה צורך בכפייה באמצעות חוק. עצם החקיקה מעידה כי אין מפגש בין קונה לבין מוכר. בהקשר זה ציין פרופ' עזרא סדן,⁹ בהערתו בוועדת הכספים של הכנסת, כי אין להשתמש בנוסחת "עסקה מוצר ומכירה מוצר" בחוק "פינוי פיצוי".

זאת ועוד, בקניה מוצר מקבל הקונה את החובות של המוכר כחלק מהחבילה שקנה. ב"קניה" של הממשלה היא משאירה בידי המוכר את כל החובות לספקים, לבנקים ולעובדים אשר טרם קיבלו פיצויים (העובדים הערביים כבר מכינים תביעות על רקע זה). המוכר ציפה לשלם חובות אלה מפירות העסק (רווחים). כיצד ישלם בהיעדר רווחים?

מכיוון שהעקורים לא יוכלו לשלם את התחייבויותיהם הקיימות, צפויות פשיטות רגל רבות. על כך העיד עו"ד דן מרידור בוועדת הכספים של הכנסת, בישיבה מיום 11.1.04 "כי לדעתי, זה עושה לנו עוול".¹⁰

לכאורה מגיע פיצוי זה לכל אחד מהמפעלים הכלכליים. אולם, לפי החוק, את הפיצוי יקבל רק מי שבחר במסלול הפיננסי. המסלול השני הוא כאמור קבלת פיצוי עבור הנכס, לפי מחיר של "קונה למוכר מוצר". שוב בולטת כאן אי הבנה במושגים כלכליים.

מאחר שבהליך העקירה יש כפיה של השלטון, נקבע מחיר, על פי החוק, שהוא נמוך יותר מהמחיר האמיתי ולכן גם הפיצוי נמוך יותר. לפיכך חוק "פינוי פיצוי" פוגע בנכסי הפרט. הפגיעה היא בניגוד לחוקי יסוד הקניין המגינים על הפרט מפני כפיה כזו. כל מי שמדברים על כך ומשתמשים במושגים שאינם נכונים עושים זאת כדי להטות וליפות מציאות שאינה מתאימה למדינה דמוקרטית. התפיסה הכלכלית שמאחורי חוק "פינוי פיצוי" מוטעת ביסודה. העקירה עצמה כפיה בכוח רב, מחירה יקר מאוד, אין כאן מוכר לקונה מוצר והמחיר הקובע את הפיצוי מבטא בעיקר את רצון הממשלה לשלם סכום מסוים כפיצוי, ולא את המחיר האמיתי של העסק ו/או את שווי הנזק האמיתי אשר נגרם על ידי מדיניות הממשלה.

הממשלה, שיזמה את החוק, דאגה בעיקר לתקציבה וכיוונה לכך שהפיצוי יהיה מינימלי, במינימום עלות, כדי למנוע חריגה יתרה מהתקציב ולהטיל מינימום עול על משלם המסים. הכסף, או הפיצוי שהיא מוכנה לתת אינו ניתן מרצונה החופשי, אינו הוגן ואינו מתאים לנזק הנגרם על ידה. הממשלה נוקטת תכסיסים פסוודו-דמוקרטיים כדי להפחית את המחיר ולקרבו לאמצעים העומדים לרשותה. כלומר, פיצוי חלקי בלבד.

חברי ועדת הכספים, שדנו בחוק ביום 8.2.05, ראו כי הפיצוי המתוכנן, בסך 2.2 מיליארד ש"ח, אינו מספיק ואינו מפצה על הנזקים ולכן, בעידוד ח"כ שוחט, דאגו לתוספת של 1 מיליארד ש"ח, אך לאחר זמן התברר כי תוספת זו אינה מכסה את מלוא הפיצוי אלא רק חלק קטן ממנו. ב-19.9.05 אישרה הוועדה עוד תוספת של 1.5 מיליארד ש"ח.

לפי הערכות תקציביות, יגיע הפיצוי לעסקים באזור התעשייה ארז ל-800,000 ש"ח¹¹ ולעסקים אחרים בגוש קטיף ל-700,000 ש"ח, כלומר, 1.5 מיליארד ש"ח בסך הכל.

במסגרת חוק "פינוי פיצוי" אין, כזכור, כל פיצוי על אובדן תפוקה של המפעלים ואין פיצוי עבור מוניטין.

בעקבות 12 עתירות לבג"צ, אשר תקפו את חוקיותה של תוכנית ההתנתקות והיבטים שונים הנוגעים להסדרי הפיצויים שנקבעו באותו חוק, קבעו שופטי בג"צ כי החוק אמנם פוגע בזכויות היסוד, כגון זכות הקניין, חופש העיסוק וכבוד האדם. למרות זאת, לא ראו לנכון לפסוק נגד החוק אלא לשנות בו ארבעה סעיפים בלבד;

⁹ פרוטוקול ועדת הכספים של הכנסת מיום 11.1.04, עמ' 45.

¹⁰ שם, עמ' 138.

¹¹ זרחה צבי, הארץ, 8.2.05.

עקב שברון נפש בעקבות הגירוש. ידוע על בחורים צעירים אשר אושפזו בבתי חולים לחולי נפש לאחר הגירוש. מבין התלמידים שחזרו ללימודים אחרי הגירוש ידוע על כ-50 אשר חדלו ללמוד כבר בחודשים הראשונים ועל כ-100 נוספים הנמצאים בתהליכי נשירה ממסגרות הלימודים.¹⁵ עיריית ירושלים, שקלטה חלק מאותם נערים, מטפלת ב-500 נערים ונערות לפחות, בעוד שבימים כתיקונם טיפלה ב-30 בלבד.¹⁶ הוצאות הטיפול של העירייה נרשמו בתקציב העירייה ואינן נכללות בחישובי העלות באף לא אחד מהתחשיבים שהוזכרו וגם לא בתחשיב הנוכחי.

מומחים מעריכים כי הטראומה שנגרמה לתושבים המפונים עלולה להביא רבים מהם למצב שבו יזדקקו לקצבאות נכות מהמוסד לביטוח לאומי. קיימת הערכה כי לפחות 1,000 מפונים יקבלו קצבאות המסתכמות בעשרות מיליוני שקלים. קצבאות אלה יש להוסיף לתחשיב עלות הגירוש.

נזקים נפשיים נתגלו גם בקרב הכוחות המגרשים. זאת, בשל האופי הטראומטי של פעולות הגירוש.¹⁷ בין הנזקים הבלתי מוחשיים ניתן לכלול גם את הנזקים הקבוצתיים כגון אובדן הקהילה כסביבה ערכית, תומכת ומחנכת של המתיישבים ובמעגל הרחב יותר – הקרע באוכלוסיית המדינה והצורך באיחוי.

■ ב. הוצאות אזרחיות של הכלל

1. אימון כוח אזרחי מפנה (משטרה, שבי"ס, מג"ב, חברות כוח אדם). תקציב המשטרה לגירוש מוערך ב-389 מיליון ש"ח.
2. פרסום המיועד להראות את מידת ההכנות של הממשלה. עלות הפרסום, מתקציב ראש הממשלה, היא כ-3 מיליון ש"ח. הוצאה זו היא ודאית אך התוצאות אינן ברורות. ייתכן שהן עצמן תגרומנה נזק. הפרסום עלול לפעול כבומרנג, כאשר יתברר כי אין קשר בין תוכן הפרסום לבין המציאות. למעשה, ההוצאה לפרסום בכל אמצעי התקשורת עלתה בפועל הרבה יותר מ-3 מיליון ש"ח.
3. הוצאות לרכישת ציוד מיוחד לשימוש בעת העקירה ולרכישת ציוד בעקבות העקירה. ייתכן כי ציוד זה נכלל בסעיף התקציבי הנ"ל.
4. הוצאות הגירוש עצמו, הכוללות סכום שהוערך בשישה וחצי מיליון שקלים אשר דרשה המשטרה מהמשנה למנהל משרד ראש המנהלת. הסכום נדרש בין היתר להיערכותם של בתי החולים ומגן דוד אדום בזמן הפינוי.

(1) תוקן העוול שצוין בחוק, כי רק מתיישב אשר גילו מעל 21 זכאי לקבל פיצוי. לאחר הפסיקה כל בגיר יקבל פיצוי.

(2) האפשרות לבחור בין שני המסלולים (נכסי או כלכלי). לאחר הפסיקה ניתנת האפשרות לבחור במסלול הנותן את הפיצוי הגבוה מבין השניים.

(3) תוקן העוול שמנע מהניזוק את הזכות לערער על גובה הפיצוי שנקבע על ידי פקיד ממשלתי (המייצג את הקונה). לפיכך, סכום הפיצוי המוצע (לפי ההערכה התקציבית) נשאר בלתי-ידוע, מכיוון שהמתיישב יוכל לערער בפני בית המשפט ולהגדיל את סכום הפיצוי.

(4) נקבע כי הוותק לעניין המענק האישי וכן הפיצויים עבור בית מגורים ומענק הסתגלות לעובדים, יחושבו עד ליום הפינוי בפועל ולא עד היום שבו קיבלה הממשלה את החלטתה על ההתנתקות, דהיינו 6.6.05.¹² מדובר בתוספת משמעותית לכל משפחה, אולם גם לתקציב המדינה אשר לא הביא בחשבון תוספות אלה. היות והחשבון הסופי ייקבע רק לאחר פסקי דין, אין לדעת היום את הסכום הסופי. יתכן שיעלה במאות מיליונים או במיליארדי שקלים.¹³

4. פיצויים על נזקים בלתי מוחשיים; בהגדרה זו נכללים נזקים נפשיים, שחלקם נגרמו למגורשים במהלך הגירוש, בראותם את הרס מפעל חייהם, בתיים וקהילתם. נזקים אלה עודם נמשכים ויימשכו עד לשיקום המגורשים במגורי קבע. חלק גדול מנזקים אלה לא יירפאו לעולם. החוק אינו מפצה עבור נזקים אלה.

הנזקים הנפשיים נחקרו רבות אחרי הגירוש מסיני. התברר כי כל הכסף שקיבלו המפונים, לא היה בו כדי לפצות על סבלם ובמקרים מסוימים גרמו הפיצויים לנזקים שנמשכו תקופה ארוכה, אחרי תקופת הפינוי. מספר הגירושים בקרב המפונים עלה על המספר המקובל בארץ. המפונים ניסו לפתוח עסקים ונכשלו. חלקם ניצלו את כספם למטרות שלא נועד להן. בהקשר הכלכלי יש לקחת בחשבון כי הגירוש, ובמיוחד הגירוש המהיר והבלתי שקול, גורם להפסד ביוזמה העסקית. מהבחינה הכלכלית, היתה יוזמה זו אחד הנכסים החשובים ביותר בידי המתיישבים, כי הודות לה הצליחו להפוך חולות שהיו ללא שימוש,¹⁴ לגן פורח לתפארת, אשר ייצא את תוצרתו לכל העולם.

כבר היום ידוע על מקרים של התקפי לב וגם של מוות

¹² זה היה אחד ממעצורי התשלום שבחוק.

¹³ סבר פלוצקר, פרשנות כלכלית, ידיעות אחרונות, 10.6.05.

¹⁴ הערבים התרחקו מאזורים צחיחים אלה וכינו אותם "חולות מקוללים" כי לא ניתן היה לגדל בהם דבר.

¹⁵ נדב שרגאי, על "דיו"ח של ועד מתיישבי גוש קטיף", הארץ, 9.1.06.

¹⁶ צח יוקד וציפי מלכוב, עיתון ירושלים, 6.1.06 עמ' 12.

¹⁷ בגי"ץ ציין בפסיקתו ש"מן הראוי להדגיש את האופי הטראומטי..."

ג. הוצאות אזרחיות ביטחוניות

הערכות החדשה בין אזור עזה לבין הנגב מחייבת הקמת מעברים אזרחיים חדשים המיועדים לשמור על ביטחון ישראל. לפי התוכנית יקומו מעברים – חלקם זמניים וחלקם קבועים – בעלות של \$300,000, אשר טרם תוקצבו.

לצורך החישוב כאן הוערכו עלויות המעברים ב-300 מיליון ש"ח. הערכה מתבססת על העובדה שיש צורך לפחות במעבר אחד, כמו המעבר בכרם שלום, שגם אם לא תוקצב יהיה הכרח לממן אותו.

הוצאה אזרחית ביטחונית נוספת היא מיגון הבתים ביישובים מסביב לרצועה. עלות המיגון נאמדת היום ב-210 מיליון ש"ח (גם מבקר המדינה בדו"ח שלו על "מיגון היישובים בגזרת עוטף עזה" ירושלים, טבת התשס"ו ינואר 2006, רושם את אותו הסכום). 74 מיליון ש"ח מתוכם דרושים לשלב הראשון והמידי. מהם אושרו 37 מיליון שקל בלבד (נושא אישור התקציבים באיחור רב והליקויים המהותיים בתהליכי קבלת ההחלטות נרשם בפירוט בדו"ח מבקר המדינה ביקורת על ההתנתקות, מיגון היישובים בגזרת "עוטף עזה" החלטות ויישומן, ירושלים, טבת התשס"ו ינואר 2006).

סכום זה אינו סופי, כי מדי פעם מתגלה שיש צורך למגן יישובים נוספים, כגון נתיב העשרה, שגם הם נמצאים בטווח הירי של האויב. הניסיון מלמד כי הוצאות המיגון שהיו בעבר ירדו לטמיון. האם יש כאן "שידור חוזר"?

ד. הוצאות ביטחון

הוצאות המופיעות בתקציב משרד הביטחון חסויות מטבען. למרות זאת ניתן לאמוד אותן, מקצתן בפירוט יתר ומקצתן בהערכה כללית. הערכת הוצאות הביטחון כוללת;

1. **אימון הצבא למשימה.** לפי תוצאות העקירה ומספרם הגדול של אנשי כוחות הביטחון שהיו בשטח ניתן לקבוע כי לצורך הגירוש כמעט שלא היו מגבלות בארגון, בכוח אדם ובתקציבים.¹⁹ כוח האדם שהתפרס ביישובים היה רב וכמעט שלא השאיר שטח פנוי. הכוחות אומנו ביסודיות במשך יותר משלושה חודשים. ההכנות כללו תרגול פסיכולוגי והדמיות רבות לאלפי אנשים. הכוחות צוידו במדים ובתיקי גב מיוחדים (מהסוג החביב על רוכבי אופניים) לנשיאת מים, עם קשית יניקה מיוחדת, במחיר של כמה מאות שקלים ליחידה. לרשות הכוחות עמדו כלי רכב למכביר, יותר מכפי

5. הוצאות הובלה לפינוי מיטלטלין מוערך ב-100 מיליון ש"ח.

6. ראוי לציין, כי לעומת התכנון המדוקדק של הגירוש בולטים ביותר חוסר תכנון הוצאות ואי הרגישות לצורכי הפליטים היהודים ביום שאחרי הגירוש. לדוגמה, נהגי האוטובוסים שהובילו פליטים ידעו כיצד לצאת מהרצועה, אך לא תמיד ידעו לאן לנסוע. באלתור של הרגע האחרון שוכנו המגורשים בבתי מלון. לעתים הגיעו אוטובוסים לבתי מלון שהיו מלאים ונאלצו להסיע את המגורשים למקום אחר. כתוצאה מכך חלק מהפליטים לא ישנו כלל באותו לילה וחלקם מצאו לינת-לילה במוסדות ציבור ועל חשבון אותם מוסדות. הוצאות על בתי המלון עלו, בשלב ראשון, 100 מיליון ש"ח נוספים, לפי הצהרתו של שר השיכון דאז, עו"ד יצחק הרצוג, שטען כי יש בית לכל משפחה לפי שכר דירה ממוצע לחודש בסך \$400.

החשבון עודו פתוח, כי עדיין לא ברור זמן שהייה הסופי בבתי המלון וייתכן כי פליטים רבים ייאלצו לשהות בבתי מלון עד אשר ימצאו להם מקומות מגורים זמניים. המתישבים גורשו מבתיהם לבתי מלון זמניים ומשם למקומות מגורים זמניים והשאלה היא כמה זמן יחלוף עד ליישובם במגורי קבע. כל עוד אין תשובה לכך, עלות הדיור הזמני הולכת ותופחת.

7. הוצאות לדיור חלופי מוערכות ב-335 מיליון ש"ח. משרד השיכון והבינוי שכר למפונים מרצועת עזה 850 דירות באזור הדרום – באשקלון, בבאר שבע וביישובים אחרים. עלות שכר הדירה היא 10 מיליון ש"ח. נבנו גם שכונות של קרוונים גדולים, המכונים "קרווילות" (קרוונים אשר שטחם מגיע עד 90 מ"ר ונראים כווילות), שבהן שוכנו מקצת מהעקורים. מטבע הדברים, בנייתן של אותן 350 "קרווילות" היא זמנית והשהות בהן ארעית. מעשה זה הוא שערורייתי, כפי שהסביר דובר מנהלת ההתנתקות, שהרי המדינה משלמת עבור הקרוונים מחיר כפול מדמי שכירות, מאחר שהקרוונים עצמם יהפכו בעוד שנתיים לגרוטאות.¹⁸

נוסף על כך, הוקצבו, לפי ההערכה, הוצאות למגורים זמניים (מחנות פינוי ודמי שכירות) בסכום של 320 מיליון ש"ח. ניתן היה לחסוך הוצאות אלה אילו עברו המתישבים ישירות מבתיהם בגוש קטיף לבתיהם החדשים והקבועים ואילו עמד לרשותם זמן נוסף על חמשת החודשים שהוקצבו להם.

¹⁹ עפר שלח, המוסף שבת, ידיעות אחרונות, כ"א באב תשס"ה (26.8.05), עמ' 13.

¹⁸ צבי לביא, גלובס, 26.5.05.

הסכום המתקבל מהתחשיבים שפורטו הוא:

סה"כ ביטחוני	סה"כ אזרחי	במיליוני ש"ח	
א. פיצויים אזרחיים:			
		1,280	1. פיצויים אישיים ל-8500 איש שגורשו מרצועת עזה וצפון השומרון
		1,400	2. פיצויים עבור נכסים
		1,500	3. פיצויים עבור נכסים כלכליים
		130	4. פיצויים לעובדים ודמי הסתגלות
		0	5. פיצויים על נזקים בלתי מוחשיים
		190	6. אחר
	סה"כ	4,500	
ב. הוצאות אזרחיות:			
		389	1. אימון משטרה
		103	2. פעולות ממשלתיות, מנהלת סל"ע ותעמולה
		160	3. בתי מלון למפונים
		100	4. פינוי מיטלטלין
		735	5. דיור חלופי
		250	6. פתרונות קבע והסכמים קהילתיים
	סה"כ	1,737	
ג. הוצאות אזרחיות ביטחוניות			
			1. מיגון "עוטף עזה":
		210	א. צמודי גדר
		690	ב. מרחב של עד 7 ק"מ מציר "הוברס"
		300	2. מעברים
	סה"כ	1,200	
ד. ביטחון			
		2,050	1. הוצאות מעבר צבאיות
		3,500	2. פריסה מחדש
	סה"כ	5,500	
12,937	סך כל העלות		

הביטחון לעיל מסתכמות ב-3.5 מיליארד ש"ח. הערכה זו מבוססת על נתוני התכנון הראשוני וסביר להניח כי נתוני הביצוע יהיו גבוהים יותר. הדבר דורש תיקון כלפי מעלה (תוספת) של ההוצאות המוערכות.²²

כאמור, התחשיב הנ"ל הוא הערכה של העלות התקציבית, הממשלתית והנגזרת מהחוק בלבד ולפי הערכה של משרד האוצר. ישנן עלויות נוספות, כגון דמי הסתגלות, שמקורותיהן יגיעו מתקציב הביטוח הלאומי. בשל מגבלותיו, אין התחשיב הנ"ל מבטא את מלוא ערך הנזק, המוערך ב-30% יותר.

הצורך האמיתי.²⁰ מספרים אלה נתגלו אמנם בדיעבד, אך היקפם מלמד על תקציבים גדולים ביותר. יש להביא בחשבון כי העלות הריאלית גבוהה בהרבה מזו הרשומה היום בספרי התקציב. בספרים נרשמו ההוצאות בעין, אולם למעשה מדובר במשימה בלתי ידועה ולא פשוטה, הדורשת מאמצים חדשים. לדוגמה, האימון של אנשי הצבא, בהשתתפות אלפים מאנשי צבא הקבע, שקיבלו משכורת במשך 3 חודשים לכל הפחות. הוצאות אלה אינן רשומות כחלק מעלות הגירוש אלא שולמו ביחידות הצבאיות הרגילות ולכן נבלעת העלות בתקציב הכללי של הצבא. כלומר, המספרים אינם משקפים את העלות האמיתית ומכאן הקושי לחשב את מלוא העלות הנגזרת ישירות מהעקירה.

2. בשל סדר הכוחות הגדול וניצולם בזמן קצר ביותר, מתעוררת השאלה הכלכלית של הקצאת המקורות (דהיינו, חיילים ושוטרים) למשימה אחת על חשבון הזנחת משימות לאומיות אחרות – הכל למען הפעלה מהירה ודורסנית של כוח בלתי סביר. האם היה ביצוע המשימה משתנה אילו נמשכה העקירה זמן כפול וחסכה הוצאות רבות?

3. הוצאות ההעברה של מחנות צבא מרצועת עזה ומצפון השומרון לאזורים חדשים מסתכמות ב-2.05 מיליארד ש"ח לשנה אחת. 4. הפריסה מחדש על קו מחוץ לרצועת עזה מחייבת השקעה בציוד ובתשתיות חדשות. עלות הציוד והתשתיות הן פונקציה של תורת הלחימה (תו"ל) החדשה שהתגבשה

במשרד הביטחון. יצוין כי בדרך כלל קיימות כמה תורות לחימה חלופיות וגם לאחר שנבחרה אחת מהן ישנם שינויים בביצוע. לעיתים המציאות מחייבת הרכבים שונים של אמצעים. האלוף (במיל') י. צידון ציין, בעקבות הניתוח על רמת הגולן, כי תורת הלחימה נובעת מהאיומים שמערכת הביטחון צריכה להגן מפניהם ומתנאי השטח שבהם היא פועלת כדי לעמוד בפניהם.²¹ מטבע הדברים אין מפרסמים הוצאות ביטחון ולכן קשה למצוא פרסומים על כך. ההערכה היא כי הוצאות

²⁰ במורג הייתה שיירה שהגיעה למחסום כיסופים ובצפון השומרון היה אוטובוס לכל 6.5 אנשים, שם.

²¹ צידון, שם.

²² התיקון יחושב במסגרת עלות הביצוע, מאוחר יותר.

■ השוואה בין תחשיבים שונים

מעניין להשוות (ולו לצורך ביקורת התחשיב) את הסכומים שהתקבלו כאן לסכומים שחושבו על ידי גופים אחרים שטיפלו באותו נושא.

ועדת הכספים העריכה את העלות האזרחית ב-3.2 מיליארד ש"ח, בהשוואה להערכת העלות במאמר זה, על בסיס נתונים תקציביים הנאמדת ב-4.5 מיליארד ש"ח. כלומר 40% מעל להערכה המקורית בתקציב הממשלה. יש לציין, כי שני החישובים מבוססים על אותן ההערכות באוצר וסביר להניח כי בדיקה יסודית יותר היתה מגלה פער גדול יותר.²³ בנק ישראל חישב אף הוא את העלות הנדונה. הבנק ניסה להתבסס בחישובו על הניסיון שנצבר בגירוש מסיני. בנק ישראל והאוצר פרסמו את הנתונים ברמת המאקרו, מבלי להיכנס לפירוט המרכיבים. למרות הקושי בבדיקה פרטנית של כל אחד מהסעיפים, כמתבקש, ניתן להשוות בין החישובים השונים.

	עזה	באחוזים	בסיני	
	בנק ישראל			האוצר
				אזרחיות – מיליוני ש"ח
		8.6	3.4	פיצוי למפונים: הוגן וראוי למתיישבים
				בעלי עסקים באזור ארז
				גורמים נוספים (חקלאות)
				עלות הפינוי
		8.5	3.4	פיתוח תשתית
		5.2	2.1	הקמת יישובים חדשים
	3.5			הפסד תפוקה
				ביטחוניות
	3.5	77.6	31.1	מערכת ביטחון
				משטרה
				גורמי ביטחון נוספים
	6.7	100	40	ס"ה

שני תחשיבים אלה אינם מביאים בחשבון את העלויות של מיגון ושל הקמת דיור חלופי לתקופת המעבר. החישוב הוא בעיקר "על הנייר" ומתברר כי הביצוע יקר יותר מהחישוב המתוכנן. לכן, שר האוצר לשעבר, בנימין נתניהו, המודע להפרשים אלה, מדבר על עלות של יותר מ-7 מיליארד ש"ח. להערכתו העלות האמיתית תהיה בין 8 ל-10 מיליארד ש"ח. אך סכום זה עלול להיות גבוה עוד יותר כי העלות הסופית טרם התגבשה.

מחלקת המחקר לומדת גם מהפער הגדול שהיה קיים בין ההוצאה בפועל של פינוי סיני בשנים 1979-1987 לבין

²³ התוספת לתקציב מיום 19.9.05, בסך 1.5 מיליארד ש"ח שאושרה בועדת הכספים משווה את שתי ההערכות. כלומר, סביר להניח כי ההערכה כאן היא הערכת חסר ובמציאות תהיה ההוצאה גבוהה יותר.

²⁴ שם.

ההערכה התקציבית המוקדמת. היא מצאה כי ההפרש בין התקציב לבין ההוצאה בפועל היה אז גבוה יותר מפי חמישה. לדעתה, מכאן ניתן ללמוד שעלות הפינוי בחבל עזה בפועל גבוהה יותר מהתקציב המקורי. עם זאת, לדעתה אין ללמוד מהחריגה שבין התקציב להוצאה בפועל של פינוי סיני לזו העכשווית ועל ההשפעה של ההוצאה בפועל על התקציב הלאומי. לדעת מחלקת המחקר, החריגה הגדולה התאפשרה אז כי הייתה יד פתוחה אצל האמריקאים. מכיוון שפעם כל העלות של העקירה תמומן מהתקציב הלאומי יש להניח כי היד תהיה קמוצה יותר. גם מחלקת המחקר של בנק ישראל מעריכה כי ממשלת ישראל תחרוג מיעדי ההוצאה והגירעון הרב-שנתיים שקבעה לעצמה.²⁵ לדעתה, עלולה חריגה זו לפגוע באמינות הממשלה לגבי מחויבותה ליעדים אלה.²⁶ הערכתה של מחלקת המחקר מסתמכת על ניסיון העבר של השנים האחרונות, שבהן חרגה הממשלה כמה פעמים מיעדי הגירעון שהציבה לעצמה, או הגדילה את הגירעון כאשר הוברר לה כי תתקשה לעמוד ביעדים.

הכלכלן והעיתונאי סבר פלוצקר חישב על סמך המקורות התקציביים באוצר ומצא כי עלות הפינוי מרצועת עזה תעלה לקופת המדינה 8.5 מיליארדי שקלים. לדעתו, מסכום זה יוקדשו 2.5 מיליארד ש"ח למטרות צבאיות וכל היתר יופנה למטרות אזרחיות לפיצוי לפי חוק "פינוי פיצוי" (כולל עלות לדיור זמני בסך 1 מיליארד ש"ח [לעומת 735 מיליון בתחשיב שלנו]).

פלוצקר עצמו מודע לעובדה כי הסכום של 6 מיליארד שקל אינו לוקח בחשבון חריגות מהתקציב המאושר, סטיות מאומדנים, צווארי בקבוק בביצוע והבעיה של אי הסכמה לאומית, שבוודאי היו מעלים את סכום העלות. גם התחשיב המובא כאן, בסך 12.937 מיליארד ש"ח, הוא תחשיב התחלתי בלבד וסביר להניח כי הוצאות הביצוע תהיינה גבוהות יותר. שני גורמים משפיעים על עלות גבוהה זו; האחד, אי יעילות ביישום (בזבוז) והשני, גורם הזמן. הוספת גורמים אלה תקרב את תוצאת העלות המוערכת לעלות הביצוע בפועל.

מאז שחוקקו את החוק "פינוי פיצוי" וחושבו התקציבים בהתאם (על סמך אותם התקציבים חושבה עלות העקירה) התווספו עלויות על ידי בית המשפט העליון בעקבות הבג"ץ של פורום המשפטנים, אשר הוסיף עקב העתירות בעוד כ-1 מיליארד ש"ח. גם ועדת הכספים של הכנסת (הנוכחית והקודמת) המשיכו בדיונים על הפיצויים למתיישבים המגורשים. בעקבות הדיונים ועל מנת לתקן חלק מהעיוותים בחוק מוסיפים סכומים נוספים להיקף הפיצויים. כתוצאה מכמות העיוותים שגילתה הוועדה נשקלת אפשרות לתקן את החוק, דבר אשר יוסיף סכומים

²⁵ סקירת בנק ישראל, עמ' 8.

²⁶ שם.

ישולם, ימוטט את כלכלת המדינה.²⁸ למסקנה זו מגיע גם סבר פלוצקר במאמרו "מחיר ההתכנסות" בו הוא מחשב פיננסי של 20,000 משפחות בעלות של 120 מיליארדי שקלים. החלופה היא גירוש ללא פיצויים. אם המגמה הפוליטית המקובלת על מקבלי ההחלטות בישראל של היום, תימשך, אך יהיה גירוש ללא פיצויים.

לסיכום

עלות גירוש היהודים מעזה ומצפון השומרון ב-2005 הוערכה (בסמוך לעקירה) בסכום של 27 מיליארד ש"ח בקירוב. הסכום הנ"ל כולל אך ורק תשלומים בפועל, אשר עליהם התחייבה הממשלה ואינו כולל את מלוא ערך הנזקים הישירים אשר עליהם התחייבה לפצות – "פיצוי הוגן וראוי בגין בית המגורים, עסק ופרנסה" אשר נהרסו ביוזמת הממשלה. סכום זה אינו כולל את הנזקים העקיפים והעתידיים הצפויים, אף שהכל יודעים שהם קיימים בהיקפים גדולים.

הסכום הנ"ל נובע, כאמור, מהפעולות שנקטו (או לא ננקטו) על ידי ממשלת ישראל, בתמיכת הכנסת ובגיבוי הרשות השופטת. ניתן היה להפחית את ההוצאות לו הייתה הפעילות שונה, כפי שהוסבר קודם לכן.

תוצאות התחשיב נובעות מחוסר התכנון הכלכלי ומהרצון לבצע בחיפזון את המדיניות (חמישה חודשים מיום ההחלטה בכנסת עד לביצוע בפועל), בנחישות ובכוחניות, כפי שאכן בוצעה. התוצאות נובעות גם מהעדר חשבון כספי מוגדר – כאילו קיים חשבון פתוח, גם בהעדר ביקורת שלטונית ובהעדר התחשבות במקורות הכספיים. הגירוש הוצא לפועל ללא מגבלה כספית. ההוצאה בפועל הייתה בזבזנית. לביצוע המשימה גויסו כוחות רבים ובזבזו מקורות כספיים הרבה מעבר לנדרש. למרות שניתן היה לפעול תוך הסכמה, כפי שמתאים למדינה דמוקרטית, בחרה הממשלה בפעולה כוחנית ומהירה, אשר ייקרה את ביצוע הגירוש והשאירה חשבון פתוח לשנים. סכומים רבים הוקדשו להשגת הסכמתם של חברי כנסת ושרים. ראש הממשלה אולץ להעניק משרות ותקציבים, נוסף למה שאושר במקור, כגון תקציבי השרים החדשים אשר הרחיבו את הממשלה הקיימת. ברור, כי יש להוסיף סכומים אלה לעלויות הגירוש אשר חושבו לעיל. על מדינת ישראל יהיה למלא התחייבות זו במהלך השנים הבאות, אף שלא ברור אם יש לאל ידה לשלם סכומים כאלה.

²⁷ עיכוב הטיהור בשנה, לפי שיעור גידול של האוכלוסייה ב-3.8%, מעלה את העלות ב-6.3 מיליארד ש"ח, כלומר, כפליים מהתקציב השנתי של גירוש גוש קטיף.

²⁸ מימון באמצעות גירעון תקציבי של 3 מיליארד ש"ח בשנה פירושו תשלום במשך 550 שנה. אבסורד נוסף בשיטה של תשלום דחוי הוא העובדה שהריבית השנתית על החוב תהיה 82.5 מיליארד ש"ח.

גדולים למתיישבים וייעלה את העלות הכוללת. כתוצאה מכל האמור, העלות בפועל המוערכת לאחר התוספות היא:

עלות ביצוע גירוש היהודים מעזה ומצפון השומרון בשנת 2005 היא (במיליארדי ש"ח):

1. אזרחי	8
א. לתקציב הפיצויים שחושב בסך 4,500 מיליון ש"ח *1.8 והוא בחסר, יש להוסיף עוד 40% שהם עוד	
פיצוי הוגן מינימלי בגובה 200% מערך הנכס מביא את התקציב האזרחי לתוספת:	5.0
ב. תוספת בזבזו לפי הערכת האוצר (15%)	2.0
ג. תוספת עקב חוסר זמן (15%)	2.3
ד. גריסת ההריסות	0.3
2. אזרחי ביטחוני	
א. מעברים	1.5
ב. מיגון	0.2
3. התקציב הביטחוני	
א. הוצאות ביטחוניות	5.5
ב. תוספת בזבזו בגלל חוסר תכנון	0.8
4. סיוע חוץ	
סה"כ	27.4

* 1.8 מיליארד ש"ח הם תוספת של 40% על 4.5 מיליארד ש"ח. תוספת זו הכרחית לאור חוסר התכנון, חוסר-יעילות, אי-תיאום, בזבזו, אי עמידה בלוח זמנים וכיו"ב. כגון זמן ממושך בבתי מלון, מעבר איטי לדירות קבע, אי הכנה של הקרווילות).

מהסכום הנ"ל מתברר, כי עלות העקירה הצפויה היא בסדר גודל של 10% מהתקציב השנתי של מדינת ישראל. אם ננכה את המשכורות והחזר ההלוואות יוצא כי חלקה של עלות העקירה מתוך המקורות הפנויים לפעולות בשטח, הינו גדול יותר.

מן הנאמר והמוסבר לעיל, יש לצפות כי גם בעתיד יפונו תושבים מאזורי יהודה ושומרון ויהיה צורך להוסיף סכומים ניכרים על התקציבים העתידיים. בהתבסס על העלויות של העקירה הנוכחית, אשר קבעה מסגרת ומודל לפי חוק "פיצוי פיננסי", מתאפשרת הערכה תיאורטית של עלות הפינוי העתידי.

המגורשים, לפי תוכנית הגירוש הבאה, הם כל היהודים המתגוררים מעבר לקו שביתת הנשק שהיה קיים עד 5.6.67. מהם 250,000 בירושלים, 240,000 ביהודה ובשומרון ו-22,000 ברמת הגולן. יחד – 512,000 איש. סכום הפיצוי על פי התקדים הנוכחי הוא 3.223 מיליון ש"ח לאדם. עלות הטיהור האתני של אוכלוסייה זו תגיע לסכום הדמיוני של 1,650,447,000,000 ש"ח [1000 מיליארד ש"ח ושבעה אלף ש"ח(!!!)]. הנתונים מחושבים לסוף 2005.²⁷ דמיוני, מאחר שסכום זה – העולה שלושה מונים בקירוב על כלל התוצר השנתי של מדינת ישראל – אם